

V 19. století se v Dolní Savinjské dolině díky dostupnosti vhodné hlíny rozvinula výroba bílé keramiky. K první továrně na bílou keramiku v Deutschtalu z roku 1815 později přibýly závody v Griže, Čeplje u Vranska a Kasaze. S výjimkou továrny v Kasaze vyráběly závody až na výjimky pouze užitkovou stolní keramiku. Továrna v Kasazi byla nejmladší a byla dceřinou společností mateřské firmy Gebrüder Schütz se sídlem v Olomučanech u Blanska na Moravě. Po roce 1910, kdy vedení továrny převzali potomci, a po skončení první světové války, kdy továrna přešla do majetku Keramického průmyslu, d. d., ze Záhřebu, vyráběla kasazská továrna užitkovou keramiku známou pod signaturou Majolika Celeja.

Hnací silou společnosti byl Ludwig Richard Schütz, který se snažil rozšířit a doplnit stávající sortiment rustikálního bílého a hnědého nádobí. Jako nejvhodnější pro výrobu se ukázala směs štýrské hlíny z Liboye a hlíny z Čech (Flöhau a Saaz) a v roce 1870 rodina otevřela pobočku v Liboye. Vedení firmy převzal Ludwig Schütz. Ve statistické zprávě Obchodní a řemeslnické komory ve Štýrském Hradci za roky 1871 až 1874 je otec Karl Schütz uveden jako majitel továrny na bílou keramiku (Weißgeschirrfabrik) ve Svaté Anežce (Liboja), ale v roce 1872 zemřel; to je jediná zmínka o továrně v jinak pravidelných výročních zprávách komory ve Štýrském Hradci až do roku 1895.

O díle Ludwiga Schütze není známo téměř nic. Jedna z mála zmínek jeho jména je v memorandu, v němž úřady a majitelé továren a dolů v Dolní Savinjské dolině žádali v roce 1876 o vybudování železnice mezi Celje a Dravskou dolinou nebo alespoň mezi Celje a Letuš. V novinových pramenech se objevuje také drobná zpráva, že Ludwig Schütz podal v roce 1881 žádost o povolení k provozování dráhy u Grazer Handels- und Gewerbe-Kammer (Grazerské dráhy a železnice) v sekci ostatních živností (Uebriger Gewerbestand).

Ludwig Richard Schütz přivedl svou rodinu do Dolní Savinské doliny a usadil se v Kasaze č. 42. Ludwigu a Catharině, rozené Schmittové, se v Kasazu narodily dvě dcery: 23. července 1872 Paulina Franciska (<https://data.maticula-online.eu/sl/slovenia/maribor/grize-pri-celju/00711/?pg=178>) a 16. ledna 1878 Francina Carolina Paulina (<https://data.maticula-online.eu/sl/slovenia/maribor/grize-pri-celju/00712/?pg=2>). První z nich byla kmotrou Franze Julia Friedricha, majitele sklárny v Liboci, a jeho manželky Pauliny, druhá byla kmotrou Caroliny Welsové, vídeňské statkářky, kterou zastupovala již zmíněná Paulina Friedrichová.

Jediný syn Herman zemřel 17. července 1875 ve věku šesti let na spálu. Z matriky narozených farnosti Grize se dozvídáme, že Schütz měl ještě dvě dcery, Aloysii a Ludoviku, jak je můžeme vysledovat v roli kmotry dcer dvou vrchních úředníků v otcově továrně; první v roce 1884 a druhou v roce 1894.

V roce 1890 si bratři majetek rozdělili a v roce 1894 je v obchodním rejstříku v Celje poprvé zapsána Schützova továrna pod názvem L. R. Schütz, Thonwaarenfabrik se sídlem v Liboji a pobočkou v Griže. Jako majitel je uveden Ludwig Richard Schütz a jako jednatelky jeho dcery Marie a Louise. Z dalších záznamů vyplývá, že v roce 1907 byla Louise vymazána a zapsána Franziska Haß, rozená Schützová z Mnichova. V letech 1895 až 1918 lze změny ve vedení továrny sledovat také v adresáři ve Štýrském Hradci; údaje jsou shodné se záznamy v celostátním obchodním rejstříku.

Marie Charlotta se v roce 1910 provdala za Ludwiga Lobeho. Lobe zemřel již v roce 1911 a vedení společnosti zřejmě přešlo na jeho vdovu. Od roku 1913 jsou jako majitelé zapsáni tito členové rodiny: Marie Charlotte Lobe-Schütz, Louise Nippmann, Franziska Haß a nezletilí Wolfram a Friedrich List. Společnost řídila Marie Charlotte, což potvrzuje zápis v obchodním rejstříku z roku 1913. Se zánikem Rakouska-Uherska spadla společnost pod státní exekuci. Ludwig Richard Schütz zemřel 1. června 1919 a byl pohřben v rodinné hrobce na městském hřbitově v Celje. V roce 1922 přešla továrna do vlastnictví Prva Hrvatske štedionice v Záhřebu a 4. září téhož roku byla založena společnost Keramična industrija d.d. se sídlem v Záhřebu. Výroba pokračovala pod značkou Majolika Celeia. Marie Charlotte Lobe Schützová zemřela v roce 1946 v Meranu a je pohřbena se svým manželem na místním evangelickém hřbitově.

O našich zaměstnancích

Jedním z pramenů, které poskytují informace o zaměstnancích, jsou matriky farnosti Grize; zaměstnanci Schütz se v nich objevují v různých rolích. Z matrik také vyplývá, že Ludwig Richard Schütz si s sebou přivedl klíčové zaměstnance. Malíř Johann Schlesinger přišel se svou ženou (Eleonorou, rozenou Kißlingovou), tchyní a manželčinou sestrou. Johann byl synem nejstaršího malíře v olomoucké rodinné továrně. Schlesingerovým se v Liboci narodilo několik dětí, nejprve dcera v roce 1871 (<https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/grize-pri-celju/00711/?pg=156>). Přišel také soustružník Alois Dosedla, který se svou pozdější manželkou Katharinou, rozenou Kyslingovou (někdy též Kyslinková), založil silnou rodinu

(<https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/grize-pri-celju/00727/?pg=136>). Dva synové, Franz (<https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/grize-pri-celju/00711/?pg=264>) a Ivan (<https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/grize-pri-celju/00711/?pg=223>), pracovali v továrně jako malíři. V Liboci musel nějaký čas pracovat také malíř a formíř August Mítek (1845-1907), kterému se zde narodil syn Ludwig (<https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/grize-pri-celju/00711/?pg=225>). Spolu s dalšími rodinami bydleli v dělnickém domě č. 1 v Liboci. Rodinná větev Dosedelů se dochovala až do současnosti.

Z matriky narozených se také dozvídáme, že Anton Elsner ze Schöbritz u Aussigu v Čechách pracoval v Liboji jako správce, protože se mu tam v roce 1882 narodila první dcera Franziska Antonia (<https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/grize-pri-celju/00712/?pg=72>). Druhá dcera, Aloisia Maria, se narodila v roce 1884, ale zemřela ve čtyřech letech (<https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/grize-pri-celju/00712/?pg=103>). Kmotrou první z nich byla Cathrine Schütz, manželka majitele továrny na bílou keramiku. Kmotrou druhého dítěte byla Aloysia Schützová, dcera Ludwiga Schütze. Postupem času se přistěhovalci mísili s místními obyvateli; z matriky sňatků farnosti Griže vyplývá, že v roce 1894 se Franz Cilenšek, selský syn z Liboj 101, oženil s Annou Dosedlou, jednadvacetiletou dcerou Aloise Dosedly, přičemž nevěsta obdržela křestní list od farního úřadu v Blansku na Moravsku (<https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/grize-pri-celju/00728/?pg=144>). Josef Schlesinger, sedlákův syn ve věku 27 let, jehož otec Johann byl již v roce 1894 statkářem v Libojích, se oženil s Marií Leskoškovou z Liboj 56. V roce 1894 se oženil s Marií Leskoškovou z Liboj 56.

Přesné údaje o počtu zaměstnanců nejsou k dispozici. Dr. Ivan Gršak uvádí v roce 1870 8 dělníků, továrna Jakea Janežiče v Griže zaměstnávala ve stejné době 15 dělníků. Největší továrnou z hlediska počtu zaměstnanců a objemu výroby byla továrna v sousedním údolí, v Deutschenthalu, která měla 36 zaměstnanců. O několik let dříve uváděla zpráva Obchodní a průmyslové komory ve Štýrském Hradci údaje o 29 dělnících v Schützu.

Abychom si udělali představu o tom, co tato čísla znamenala v širším měřítku, můžeme je porovnat se zprávou o prezentaci rakouské keramiky na Světové výstavě v Paříži v roce 1878.

Bíle lícovaná keramika se vyráběla v Čechách, na Moravě, v Haliči, Dolních Rakousích a Štýrsku v tehdejším Rakousku-Uhersku. Celkem bylo údajně v provozu 30 továren, které zaměstnávaly 1 300 dělníků. Na jediné dosud nalezené fotografii z roku 1898 je zachyceno 83 dělníků v továrně v Líbě. V té době již pracovní síla přicházela z okolí a v případě potřeby procházela školením. V knize z roku 1922 (nevíme, co se s ní stalo) najdeme informace o některých pojištěných dělnících, kteří byli v továrně zaměstnáni v době, kdy ji ještě vlastnila rodina Schützů. Podle nich byl Sečnak Frančiška zaměstnán v 17 letech jako malíř, Ivan Dosedla jako malíř ve 14 letech, Kroflič Eliza v roce 1893 v 15 letech, Benetek Marija v roce 1893 jako malířka ve 14 letech, Vočko Marija jako malíř v roce 1896 v 17 letech, Roter Jakob jako malíř ve 14 letech a Dosedla Franc v roce 1901 ve 14 letech

Návrháři

Pro oba závody - v Olomouci a Liboye nebo Kasaze - měly být modelové formy vyráběny v ateliéru ve Vídni (Gebrüder Schütz in Wien, Atelier). Do dnešních dnů se v prostorách bývalé továrny KILI dochovalo něco přes 900 kusů částečně nebo zcela zachovalých modelů a forem. Regionální muzeum v Celje je inventarizovalo v roce 2004 a v roce 2013 je odkoupilo z konkurzní podstaty. Pouze část dochovaných modelů je datována a signována - iniciálami AK, TP, TZ, FZ a Z a některé z nich jsou označeny číslem modelu.

Iniciály AK pravděpodobně patří Augustu Kühnemu. August Kühne poslal na Světovou výstavu v Paříži v roce 1878 pro firmu Gebrüder Schütz v Celje model džbánu, dvou misek a poháru. Džbán je pravděpodobně džbán s Tritonem (který má horní část těla lidskou a spodní rybí) a podstavcem. Schützovy mísy a džbány, které navrhl A. Kühne, byly představeny na výstavě v Terstu v roce 1882. Podle signovaných a datovaných modelů dochovaných v továrně KILI v Kasazi můžeme sledovat jeho kariéru spolupracovníka v letech 1885 až 1894.

Z matrik farnosti Griže vyplývá, že v Liboji alespoň krátce působil August Mítek (1845-1907), jehož nápadem jsou pravděpodobně sběratelsky velmi oblíbené ozdobné talíře s motivy papoušků (K-791 a K-792). Mítek se vyučil malířem v Schützově továrně v Olomouci v letech 1857-1860 a absolvoval keramickou školu ve Znojmě.

Dieter Zühlsdorf počítá mezi tvůrce Schützovy keramiky architekta a keramika Bruna Emmela, narozeného 6.8. 1877 v Kaltenleutgebenu v Dolním Rakousku. Emmel studoval na Uměleckoprůmyslové škole ve Vídni, v roce 1907 se stal učitelem na odborné škole pro výrobu hlíny (Tonindustrie) ve Znaimu a v roce 1912 profesorem na téže škole. Na jeho návrhy měla navázat Škola uměleckých řemesel ve Vídni, porcelánka v Alexandrinenthalu a několik dalších. Mezi malíři Schützovy keramiky najdeme jméno Josef Bauer. Byl to akademický malíř, který si v dubnu 1879 otevřel ve Vídni soukromou školu pro malbu na fajáns (Schule fuer Faience-Malerei, der akademische Maler Herr Josef Bauer). V letech 1884 až 1892 působil jako učitel dekorativní malby na keramickém oddělení Školy řemesel v Záhřebu.

Dochované předměty se Schützovou signaturou a signaturou J. Pazdera, Praha nebo Jindřich Pazdera Praha nebo Keramická dila /Praha/ J. Pazdera nebo Jindr. Pazdera/Praha/ Keramický ateliér z let 1873 až 1888 prozrazují, že v pražském ateliéru se malovaly i výrobky z Liboj. Na volně malovaných talířích a také na vázách se velmi často objevují maďarská příjmení. Je pravděpodobné, že Schützova keramika byla malována také v některém z ateliérů v Budapešti, ačkoli o tom nemáme žádné doklady.